

Geleneksel Türk El Sanatları

Toplumlar için en büyük zenginlikler arasında bulunan el sanatları, o toplum hakkında fikir edinmek için ilk bakılacak şeylerin başında geliyor. Türk topluluğu için el sanatları kendini ifade etme noktasında en fazla başvurulan yöntemlerin başında gelmektedir ve geleneksel Türk el sanatları, dünyadaki en geniş kültürel zenginliklerden biri olarak kabul görmektedir.

Tarihi Hakkında

El sanatları, Anadolu coğrafyasında çok geniş bir yelpazede gelişme olanağı bulmuş, geçmişten günümüze taşınabilmiş önemli değerlerimizin başında gelmektedir. Geleneksel Türk el sanatlarının tarihi, Anadolu'daki yerleşimin çok eskilere dayanmasından dolayı oldukça köklüdür. Anadolu'ya gelen her topluluk geride önemli bir sanat kültürü bırakmış, Türk toplulukları da bu kültürlerden çok özel bir birleşim ortaya çıkararak çeşitli el sanatlarının günümüze kadar ulaşmasına öncülük etmiştir.

1071 yılına kadar farklı medeniyetlerin himayesinde olan Anadolu, Malazgirt Savaşı ile Türklerin egemenliği altına girmiş; 1453 yılında İstanbul'un Fethi ise Anadolu'nun bir Türk toprağı olarak Avrupa'ya açılmasını sağlamıştır. Özellikle saraylarda kendisine önemli bir yer edinen geleneksel Türk el sanatları, halkın günlük ihtiyaçlarını karşılaması için de gerçekleştirdiğı bir uygulama olarak her kesimden insanın ilgilendiğı kültürel bir birikim haline gelmiştir.

Osmanlı döneminde el sanatları en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Bunda o dönem fetihlerin yoğun olarak yapılmasının ve fethedilen yerlerde özellikle İslami mimarinin çok fazla uygulanmasının etkisi büyük olmuştur. Yapılan bu mimari eserlerin süslemelerinde çini, hat, cam, halı gibi pek çok farklı sanat dalları icra edilmiştir. Mimarın yanı sıra evlilik, dini törenler, doğum gibi çeşitli kültürel değerler de bu sanatların uygulanmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu gibi kültürel değerlere ait etkinliklerde ihtiyaç duyulan pek çok süsleme işi ve eşya el sanatları sayesinde hazırlanmaktaydı. Bu el sanatlarını gerçekleştiren sanatçıların oluşturduğu odalar ve ocaklar sayesinde ise birçok yeni sanatçının yetiştirilmesi sağlanmıştır. Osmanlı dönemindeki geleneksel Türk el sanatları uygulamaları yüzyıllar boyunca değişmiş ve günümüze yaklaştıkça daha modern çizgilere kavuşmuştur. Tabi ki bu değişim esnasında bu sanat eserlerinin geleneksel çizgisini koruduğunu da belirtmemiz gerek.

Cumhuriyetle birlikte geleneksel Türk el sanatları da daha fazla önem kazanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk modern bir toplumun en önemli unsurlarından birinin kültürel birikim ve sanat olduğu düşüncesinden yola çıkarak modern dünyaya ayak uyduracak bir Türkiye yaratmayı amaçlamaktaydı. Bu noktada da Türklere özgü el sanatlarının varlığını sürdürmesinin çok önemli olduğunu düşünmekteydi. Kurulan köy enstitülerinde öğrencilere bu el sanatları öğretilmiş ve bu gençlerin Anadolu'ya yayılarak bu sanatları aktif olarak icra etmeleri amaçlanmıştır.

Geleneksel Türk El Sanatları Nelerdir?

Türk sanatları içinde süsleme çok önemli bir yere sahiptir ve el sanatları ile gerçekleştirilen süslemelere pek çok yerde rastlamak mümkün olmaktadır. Bu açıdan Türkler için el sanatlarının büyük bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. İçinde bulunulan dönemin şartlarına göre el sanatlarından bazıları önemini yitirirken bazıları ise daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Bazı bölgelerde bulunulan konumun özelliklerine göre bazı el sanatlarının daha yoğun olarak uygulandığı da görülmektedir.

Dilerseniz genel olarak "geleneksel Türk el sanatları nelerdir?" sorusuna verilebilecek belli başlı cevaplarını şöyle sıralayabiliriz;

1. Ebru

En önemli geleneksel Türk el sanatları arasında bulunan ebru sanatı, “su üzerine resim çizme” olarak tarif edebileceğimiz çok özel bir sanat dalıdır. Geçmişinin 9. yıla kadar dayandığı tahmin edilen ebru, suyun kağıtla olan muhteşem buluşması neticesinde ortaya çıkan eşsiz güzellikte desenlerin üretildiği önemli sanat dallarından biridir. İlk olarak Hindistan’da ortaya çıktığı tahmin edilen ebru sanatının daha sonra Türkler tarafından benimsendiği ve sahiplenildiği belirtilmektedir.

2. Dokumacılık

Türklerin göçebe bir yaşam kültüründen geliyor oluşu dokumacılık sanatının çok yaygın bir şekilde uygulanan bir geleneksel Türk el sanatları arasında yer almasına neden olmuştur. Bunda Türklerin hayvancılıkla uğraşmasının etkisinin de büyük olduğunu söyleyebiliriz. Gerek çadır yapımı gerekse halı gibi soğuktan korunmak için kullanılan eşyaların yapımı dokumacılık sanatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

3. Ahşap İşçiliği

Özellikle Selçuklular döneminde ahşap işçiliği çok yaygın olarak uygulanan önemli sanat dallarından biri olmuştur. Selçuklular döneminden günümüze ulaşmış birçok etkileyici sanat eserin bulunması da bunun en güzel ispatlarından biridir. Özellikle camilerin çeşitli bölümleri ve süslemelerinde görülebilen ahşap işçiliği günlük olarak kullanılan kapı, pencere, tavan gibi çok çeşitli eşyaların yapımında da kullanılmaktaydı.

4. Çini Sanatı

Selçuklular tarafından Anadolu'ya yayılan ve özellikle İznik, Çanakkale gibi yerlerde hayli gelişen bir sanat dalı olan çinicilik, mimari yapılarla birlikte kendisine gelişme ortamı bulmuştur. Tabi sadece mimari alanda değil, vazo, tabak gibi pek çok farklı malzeme üzerine de çini sanatıyla çeşitli desenler çizilmiştir. 14. Yüzyılda gelişmeye başlayan Türk çini sanatı o zamandan bu yana sadece Anadolu topraklarında değil, dünyanın her yerinde saygı görmüştür.

5. Taş İşçiliği

Zor ve zahmetli bir sanat dalı olan taş işçiliği günümüzde eskisi kadar yapılmıyor olsa da geçmişte mimari alanda çok yaygın olarak yapılan geleneksel Türk el sanatları arasında yer almaktadır. Taş işleme sanatçıları oyma, işleme gibi farklı teknikleri kullanarak ortaya seyrine doyum olmayan sanat eserleri çıkarabilmektedir. Taş işleme sanatı sadece mimari alanda değil, aynı zamanda mezar taşlarının yapımında da bolca değerlendirilmiştir. Özellikle Selçuklu dönemine ait mezar kalıntılarında taş işleme sanatına çok fazla rastlanabilmektedir. Bunun en güzel örneklerine Bitlis'in Ahlat ilçesinde bulunan Selçuklu Mezarları'nda rastlamak mümkün olabilmektedir.

6. Bakırcılık

Bakırcılığın tarihçesi Türkler için çok eskilere dayanmaktadır. Özellikle av malzemeleri yapımında kullanılan bakırdan çok çeşitli eşyalar bakır işleme sanatı sayesinde ortaya çıkarılmaktaydı. Günümüzde özellikle Gaziantep ve çevresinde yaygın olarak rastlayabildiğimiz bakırcılık zanaatının Anadolu'daki geçmişi 10 bin yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Bakırdan yapılan ev eşyaları günümüzde hala çok değerli kabul edilmekte ve sağlıklı olması nedeniyle de büyük ilgi görmektedir.

7. Minyatür Sanatı

Geleneksel Türk el sanatları içinde önemli bir yere sahip olan minyatür sanatı, hayli zor ve sabır isteyen sanat dallarından biri olarak karışımıza çıkmaktadır. Özellikle doğu ülkelerinde gelişen minyatür sanatının gelişmesinin altında yatan en önemli sebeplerin başında ise İslam dininde perspektifin "günah" olarak kabul edilmesi ve buna dayalı olarak resim sanatına mesafeli yaklaşılması gelmektedir. Minyatür sanatında konu olarak çoğunlukla toplumsal ve geleneksel olaylar konu olarak alınmaktadır. Minyatür sanatını icra edenlere "nakkaş", minyatür çizme sanatına ise "nakşetmek" denmektedir.

8. Ciltçilik Sanatı

Özellikle kutsal kitap Kuran-ı Kerim'in sağlam bir şekilde saklanabilmesi için gelişen ciltçilik sanatı hem kutsal kitabın hem de diğer el yazması kitapların uzun süreler boyunca muhafaza edilmesinde önemli bir rol oynamaktaydı. Bu nedenle bilhassa Osmanlı döneminde en parlak dönemini yaşayan ciltçilik sanatı, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte popülerliğini yitirmiştir.

9. Hat

Tarihi çok eskilere dayanan hat sanatı “güzel yazı yazma” sanatı olarak da adlandırılabilir. Günümüzde “kaligrafi” ismiyle de bilinen bu sanat dalında hattatlar, kelimeleri adeta birer renk olarak kullanmakta ve ortaya seyrine doyum olmayan yazılar çıkarmaktadır. Dünyanın pek çok yerinde bölgesel özellikler taşıyarak icra edilen hat sanatının gün geçtikçe önemi daha da anlaşılmaktadır.

10. Vitray

Dünyadaki en eski maddelerden biri olarak sıklıkla günlük malzemelerin yapımında da kullanılan cama şekil verilerek yapılan vitray sanatı, sabrın ve ince ruhun birlikteliğini en iyi yansıtan sanat dallarından biridir. Türk sanat tarihi içinde de önemli bir yere sahip olan cam işleme sanatı, özellikle Osmanlı döneminde saray süslemelerinde çok fazla tercih edilmiştir.

11. Tezhip Sanatı

Tezhip sanatının ana malzemesi altın olduğundan bu sanat dalı oldukça pahalı bir uğraşıdır ve bu nedenle bu sanatı icra edenlerin sayısı oldukça azdır. Kelime anlamı olarak "altınlamak" anlamına gelen tezhip, özellikle Osmanlı döneminde çok fazla icra edilmiştir ve çoğunlukla simetrik desenler ve çiçek desenleri uygulanmıştır. Nefes alış verişini disipline sokması nedeniyle tezhip sanatıyla ilgilenenler daha dingin bir ruh haline sahip olmaktadır.

12. Keçecilik

Son yıllarda tekrar hak ettiği değeri görmeye başlayan el sanatları arasında keçecilik de yer alıyor. Kaba ancak oldukça dayanıklı bir kumaş türü olan keçe, geçmişte çoğunlukla kırsal kesimdeki insanlar tarafından işlenip kullanılırken günümüzde şehirde yaşayanlar tarafından da çok fazla tercih edilmektedir. Keçe ile akla gelebilecek birçok farklı ve dayanıklı eşya yapılabilir.

Geleneksel Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu

Gelişen teknolojiyle birlikte geleneksel Türk el sanatları ile meşgul olan kişiler azalsa da hala birçok el sanatı varlığını sürdürmektedir. Tabi artık bu sanat dalları günlük ihtiyaçların karşılanması için ya bir hobi olarak ya da çeşitli dekorasyon ve süsleme ihtiyaını gidermeye yönelik gerçekleştirilmektedir.

Özellikle devlet desteği ile gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde bu sanat dallarının unutulması engellenmekte ve çok daha fazla kişinin sanatla buluşmasına katkı sağlanmaktadır. Bu kurslar genellikle kurs bittikten sonra kursiyerlerine sertifika da verdiği için kursu bitirenler eğitim aldıkları sanat dallarında kendilerine bir yol çizme imkanına da sahip olabilmektedir.

Gidilebilecek Kurslar

Bu önemli el sanatları geçmişten günümüze usta çırak ilişkisi içerisinde sonraki nesillere aktarılmıştır. Günümüzde ise bu tarz bir eğitim anlayışı yerini çeşitli kurslara ve eğitimlere bırakmıştır. Artık insanlar bu el sanatlarını öğrenebilmek için çoğunlukla bu kurslara katılmaktadır. Geleneksel Türk el sanatları için gidilebilecek kurslar özellikle belediyeler tarafından açılmakta ve bu kurslara katılanlar hem sosyalleşme hem de icra edebilecekleri çok önemli el sanatları becerileri edinme olanağına sahip olabilmektedir.

Geleneksel Türk el sanatları, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki eğitim kurumları tarafından açılan kurslar aracılığı ile de birçok kişiye tanıtılmaktadır. Aynı zamanda meslek liselerinde, halk eğitim merkezlerinde açılan kurslarda ve mesleki fakültelerde de el sanatları üzerine eğitimler verilmektedir. Çıraklık okulları da bu tarz eğitimlerin alınabileceği yerler arasında bulunmaktadır.

Son zamanlarda el sanatları üzerine gerçekleştirilen çalışmaları insanların ilgisinin artması ile bu konuda çeşitli özel kurslarda da artış görülmüştür. Çoğu cretli bir şekilde hizmet veren bu kurslarda insanlar uygun zamanlarına göre istedikleri sanat dalı ile ilgili eğitim alabilmekte ve bu konuda kendilerini geliştirebilmektedir.

Evde Hobi Olarak Yapılabilecek şeyler

El sanatları sadece ticari bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda kişinin kendini değerli ve mutlu etmesi için hobi olarak da icra edilebilmektedir. Geleneksel Türk sanatları çoğunlukla ev ortamında yapmaya müsait olduğundan birçok insan serbest zamanlarında ilgi ve yeteneklerine uygun el sanatlarını yapmaktadır. Özellikle vitray, hat, keçecilik, ebru, dokumacılık gibi geleneksel sanatsal evlerde hobi olarak yapılabilir. Bu sanat dallarıyla ilgilenen kişilerin bir kısmı ise daha sonra bu

alanlarda kendilerini geliştirip bu sanat dallarını profesyonel bir şekilde yaparak bunu bir meslek haline de
